

Aan de voorzitter en de leden
van de vaste commissie voor Justitie en Veiligheid
van de Tweede Kamer der Staten-Generaal
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Betreft: Wetsvoorstel digitale algemene vergadering privaatrechtelijke rechtspersonen
(Kamerstukken II 2023/24, 36 489, nr. 1 e.v.)
Referentie: B24.05

Den Haag, 22 februari 2024

Geachte dames en heren,

Eumedion, het corporate governance en duurzaamheidsforum voor institutionele beleggers, heeft met belangstelling kennis genomen het wetsvoorstel digitale algemene vergadering privaatrechtelijke rechtspersonen (hierna: wetsvoorstel). Het wetsvoorstel volgt op de 'Tijdelijke wet COVID-19 Justitie en Veiligheid' (hierna: Tijdelijke wet) die het tijdens de coronapandemie voor privaatrechtelijke rechtspersonen mogelijk maakte om volledig digitale algemene vergaderingen te houden. Deze tijdelijke wet verviel op 1 februari 2023. Het wetsvoorstel voorziet (onder meer) in de introductie van een facultatieve regeling voor het houden van een volledig digitale algemene vergadering en stelt (nadere) voorwaarden aan het houden van een hybride en volledig digitale algemene vergadering. In algemene zin steunt Eumedion het doel van het wetsvoorstel om het gebruik van elektronische communicatiemiddelen bij algemene vergaderingen van privaatrechtelijke rechtspersonen te faciliteren en te normeren. Wel wil Eumedion nog enkele zorgpunten onder uw aandacht brengen. Veel van onze

commentaarpunten heeft Eumedion eerder verwoord in haar consultatiereactie van 3 februari 2023 op het voorontwerp van het wetsvoorstel.¹

Alvorens in te gaan op de specifieke voorstellen uit het wetsvoorstel, gaan wij eerst kort in op de ervaringen van de deelnemers van Eumedion – institutionele beleggers dus – met volledig digitale algemene vergaderingen en de uitgangspunten van het commentaar van Eumedion. Aangezien Eumedion haar activiteiten richt op beursvennootschappen heeft haar navolgende commentaar uitsluitend betrekking op de onderdelen van het wetsvoorstel die van toepassing zijn op de algemene vergaderingen van Nederlandse beursvennootschappen. Wij zouden het zeer op prijs stellen wanneer u onze gezichtspunten, die wij hieronder uiteenzetten, bij de schriftelijke behandeling van het wetsvoorstel zou willen betrekken.

1. Ervaringen met (volledig digitale) algemene vergaderingen

Aangezien de Tijdelijke wet van kracht was tijdens de algemene vergaderingen van Nederlandse beursvennootschappen die in 2020, 2021 en 2022 plaatsvonden, hebben de deelnemers van Eumedion ruime ervaring opgedaan met algemene vergaderingen die volledig digitaal werden gehouden. Deze ervaringen vormen de basis van ons commentaar op het wetsvoorstel. De ervaringen zijn wisselend. Positief was dat de algemene vergaderingen tijdens de coronapandemie überhaupt doorgang konden vinden, waardoor de continuïteit van de besluitvorming over belangrijke zaken, zoals de vaststelling van de jaarrekening en de benoeming van nieuwe bestuurders en commissarissen, kon worden gewaarborgd. Daarnaast was het voor buitenlandse aandeelhouders, die het overgrote deel van de aandelen van Nederlandse beursvennootschappen houden, veel eenvoudiger om de algemene vergaderingen te volgen.² Een volgend positief aspect was dat de ‘CO2-voetafdruk’ van de algemene vergaderingen fors lager was. In het buitenland wonende bestuurders en commissarissen hoefden niet voor de algemene vergadering te worden ‘ingevlogen’. Aandeelhouders hoefden niet te reizen om de algemene vergadering bij te wonen en vergaderzalen hoefden niet te worden gekoeld of verwarmd. Buitenlandse ervaringen laten zien dat de CO2-voetafdruk van een volledig digitale algemene vergadering ongeveer 95% lager is dan die van een fysieke algemene vergadering.³ De volledig digitale vergadering is onmiskenbaar een duurzamer alternatief dan de volledig fysieke algemene vergadering. Voorts merkten de Eumedion-deelnemers dat vooral de grote Nederlandse beursvennootschappen bereid waren om vaker en langer met Eumedion en haar deelnemers in dialoog te gaan, waarschijnlijk om een groot aantal schriftelijke vragen

¹ <https://www.eumedion.nl/clientdata/215/media/clientimages/Commentaar-voorontwerp-digitale-AVA.pdf>.

² Of zij hiervan in de praktijk gebruik hebben gemaakt, is moeilijk na te gaan. Geconstateerd kan worden dat zij in ieder geval niet of nauwelijks (schriftelijke) vragen voorafgaand aan of tijdens de algemene vergadering hebben gesteld.

³ R. Abma, ‘De duurzaamheid van de algemene vergadering’, speech gegeven tijdens het Van der Heijden-congres ‘Duurzaam ondernemingsrecht’ op 8 april in Nijmegen; te vinden op <http://bit.ly/3O0UrP2>.

voorafgaand aan de volledig digitale algemene vergadering te voorkomen⁴ en omdat de volledig digitale vergadering weinig tot geen ruimte bood voor goed overleg en interactie.⁵

Dit was tegelijkertijd ook de belangrijkste keerzijde van de algemene vergaderingen die volledig digitaal werden gehouden. De verantwoordings- en beraadslagingsfuncties van de algemene vergadering komen in de volledig digitale variant niet tot moeizaam uit de verf, terwijl deze functies – naast de besluitvormingsfunctie – van groot belang zijn voor een goed functionerend systeem van *checks and balances* binnen een beursvennootschap.⁶ Daarbij komt dat veel beursvennootschappen die volledig digitaal vergaderden de eis stelden dat aandeelhouders hun steminstructies twee tot soms zelfs zeven dagen voor de dag van de algemene vergadering via een elektronisch stemplatform of via een stemvolmachtformulier moesten afgeven. *Live* stemmen door aandeelhouders was derhalve niet mogelijk. Mede door deze negatieve ervaringen hebben de institutionele beleggers in 2021 de wens uitgesproken om zo snel mogelijk terug te gaan naar fysieke of – hooguit – hybride jaarvergaderingen.⁷ Ook vrijwel alle voorzitters van de algemene vergaderingen (bijna altijd de president-commissaris van de vennootschap) concludeerden aan het eind van de in 2020 en 2021 gehouden volledig digitale jaarvergaderingen dat zij de *live* interactie met aandeelhouders hadden gemist en hoopten dat een fysieke jaarvergadering met aanwezigheid van aandeelhouders weer snel mogelijk zou zijn.⁸

In het door Eumedion gepubliceerde evaluatierapport over de in 2023 gehouden algemene vergaderingen⁹ constateren wij dat een aantal algemene vergaderingen van grote beursvennootschappen werd verstoord door klimaatactivisten. Dit zorgde voor lange vergaderingen, diverse schorsingen en beraadslagingen die zich voornamelijk beperkten tot het klimaatbeleid en -doelstellingen van deze ondernemingen. Dit ging ten koste van de zorgvuldige behandeling van andere voor de vennootschap en haar *stakeholders* belangrijke onderwerpen. Eumedion houdt er rekening mee dat diverse actiegroepen ook in de nabije toekomst belangstelling tonen om de algemene vergaderingen van grote beursvennootschappen te bezoeken. Dit tekent het belang dat deze organisaties hechten aan de algemene vergadering en de onderwerpen die daar worden behandeld. Eumedion verwelkomt deze bredere belangstelling en discussie op de algemene vergadering, als deze *stakeholders* de vergaderorde respecteren en voldoende ruimte laten aan andere vergaderbezoekers om aan het debat deel te nemen.

⁴ Op grond van art. 11 van de Tijdelijke wet.

⁵ Eumedion-jaarverslag 2020, p. 21.

⁶ Principe 4.1 van de Nederlandse corporate governance code. Zie in dit verband ook de opmerkingen van het Adviescollege toetsing regeldruk op p. 4 van zijn brief van 19 januari 2023 over het ontwerpvoorstel (te vinden op <https://www.internetconsultatie.nl/digiava/reacties>).

⁷ Eumedion-persbericht van 9 juli 2021; zie <https://www.eumedion.nl/clientdata/215/media/clientimages/Persbericht-Evaluatie-AVA-seizoen-2021.pdf>.

⁸ Zie R. Abma, 'Kroniek van het seizoen van jaarlijkse algemene vergaderingen 2020', *Ondernemingsrecht* 2020/142, p. 785 en R. Abma, 'Kroniek van het seizoen van jaarlijkse algemene vergaderingen 2021', *Ondernemingsrecht* 2021/95, p. 579.

⁹ <http://bit.ly/43nBr3T>.

Het is een kerntaak van beursvennootschappen om te zorgen voor een veilige omgeving bij binnenkomst en op de locatie waar de algemene vergadering wordt gehouden. De oproeping voor de aandeelhoudersvergadering zou duidelijk moeten maken dat onaanvaardbaar gedrag tijdens de algemene vergadering niet wordt getolereerd en wordt aangepakt. Wat Eumedion betreft zou de president-commissaris de aandeelhoudersvergadering veel strakker moeten gaan leiden.¹⁰ Hij of zij moet er niet voor terugdeinzen om de spreektijd van aandeelhouders te maximeren en om voor een bepaald onderwerp een maximumtijd uit te trekken. Wij menen dat dergelijke maatregelen om de vergaderorde veilig te stellen in beginsel te prefereren zijn boven het nemen van de gemakkelijke uitweg door algemene vergaderingen volledig virtueel te houden zoals een aantal Duitse en Amerikaanse bedrijven vorig jaar heeft gedaan. Het vermijden van een dialoog zal het vertrouwen van het publiek in grote beursvennootschappen niet helpen herstellen.

2. Uitgangspunten commentaar Eumedion

De in de paragraaf 1 geschetste ervaringen met de volledig digitaal gehouden algemene vergaderingen leiden bij Eumedion tot de volgende uitgangspunten voor ons commentaar op het wetsvoorstel:

- i) Ten behoeve van de continuïteit van de besluitvorming of de borging van de veiligheid c.q. gezondheid van de vergaderbezoekers moeten beursvennootschappen ten minste in noodsituaties kunnen kiezen voor een volledig digitale algemene vergadering. Noodsituaties zijn bijvoorbeeld een pandemie, natuurramp, oorlog, terrorismedreiging of een andere onverwachte calamiteit. De mogelijkheid om op grond van de statuten een volledig digitale algemene vergadering te houden, dient daarom een permanente basis te krijgen in boek 2 BW.
- ii) Het houden van een volledig digitale algemene vergadering in 'normale omstandigheden' (i.e. geen noodsituatie) is alleen toelaatbaar als de algemene vergadering een statutenwijziging hieromtrent heeft goedgekeurd en ten tijde van de besluitvorming kennis heeft kunnen nemen van een reglement of protocol waarin de modaliteiten voor het kunnen uitschrijven van een volledig digitale algemene vergadering zijn opgenomen en de statuten hiernaar gaan verwijzen. Het kan niet zo zijn dat de wijze waarop wordt vergaderd een 'dictaat' is van het bestuur en de raad van commissarissen; het betreft immers de algemene vergadering van aandeelhouders. Aandeelhouders dienen derhalve reële inspraak te hebben over de vorm van vergaderen, ook bij beursvennootschappen die worden gedomineerd door een groot- of meerderheidsaandeelhouder (die vaak ook is vertegenwoordigd in het bestuur of de raad van commissarissen). Het gaat er dan juist om de stem van de minderheidsaandeelhouder op de algemene vergadering te horen.

¹⁰ Om vroegtijdig signalen vanuit de samenleving op te pikken, zouden beursvennootschappen er daarnaast voor moeten zorgen dat de dialoog met *stakeholders* beter wordt gestructureerd dan nu het geval is.

- iii) De volledig digitale algemene vergadering dient de fysieke vergadering zoveel mogelijk te spiegelen. Minimumvereisten voor een volledig digitale algemene vergadering zijn derhalve a) het *live* kunnen volgen (met beeld en geluid) van de algemene vergadering, b) het *live* kunnen deelnemen aan de beraadslagingen (zowel mondeling als schriftelijk) en c) het *live* kunnen stemmen tijdens de algemene vergadering.
- iv) Het wetsvoorstel dient te worden aangegrepen om tot een doordinking te komen of de wetgever de door de algemene vergadering van beursvennootschappen genomen besluiten nog steeds ziet als ‘vrucht van onderling overleg’ tijdens de algemene vergadering of dat dat onderling overleg vooral plaatsvindt voorafgaand aan de algemene vergadering.

3. Hoofdpunten van het Eumedion-commentaar op het wetsvoorstel

De in paragraaf 2 genoemde uitgangspunten leiden tot het navolgende commentaar op het wetsvoorstel.

Volledig digitale algemene vergadering in noodsituaties

Het wetsvoorstel hanteert het terechte uitgangspunt dat de algemene vergadering van een beursvennootschap dient in te stemmen met de mogelijkheid tot volledig digitaal vergaderen; een statutenwijziging is noodzakelijk (par. 3.2.1 van het wetsvoorstel). De eis van een statutaire grondslag sluit ook aan bij de huidige wettelijke regeling voor de hybride algemene vergadering. In de memorie van toelichting (p. 8) valt te lezen dat het wetsvoorstel geen voorziening bevat, in tegenstelling tot de Tijdelijke wet, om in bepaalde (nood)omstandigheden volledig digitaal vergaderen ook zonder statutaire grondslag of machtiging mogelijk te maken. In het kader van de herziening van het staatsnoodrecht zal worden bezien of het treffen van een nadere (nood)regeling voor de digitale vergadering nodig is, zo schrijft de Minister voor Rechtsbescherming op dezelfde pagina.

Zoals in paragraaf 2 van deze brief is opgemerkt, hecht Eumedion zeer aan de continuïteit van besluitvorming en de veiligheid en gezondheid van de ter vergadering aanwezige personen in noodsituaties. De wetgever moet niet weer in de positie komen dat hij bij het uitbreken van een volgende pandemie ‘met stoom en kokend water’ een tijdelijke wet moet opstellen. Eumedion is er daarom voorstander van om in het wetsvoorstel een overgangsbepaling op te nemen die een beursvennootschap verplicht om bij de eerstvolgende statutenwijziging na inwerkingtreding van de wet aan de algemene vergadering het voorstel te doen om ten minste in noodsituaties de mogelijkheid te hebben om een volledig digitale algemene vergadering uit te schrijven. Wij

verwachten dat het overgrote deel van de aandeelhouders van Nederlandse beursvennootschappen geen problemen heeft met een dergelijk voorstel tot statutenwijziging.¹¹

Voorwaarden voor het kunnen uitschrijven van een volledig digitale algemene vergadering in 'normale omstandigheden'

Zoals al eerder opgemerkt, vindt Eumedion het terecht dat de volledig digitale vergadervariant een statutaire grondslag behoeft, net als nu met de hybride vergadervariant het geval is (ontwerpart. 2:117a lid 1/227a lid 1 BW en het reeds bestaande art. 2:117b/227b BW).

In de memorie van toelichting (p. 11/12) valt te lezen: *“De rechtspersoon bepaalt zelf de inhoud van de statutaire bepaling(en). Daarin kan bijvoorbeeld worden opgenomen dat het bestuur beslist of (en zo ja, onder welke voorwaarden) de algemene vergadering volledig digitaal plaatsvindt, of daarvoor een machtiging van de algemene vergadering nodig is, dan wel dat de mogelijkheid van volledig digitaal vergaderen voor bepaalde besluiten wordt uitgesloten.*

Delegatie naar een reglement of bijvoorbeeld naar het orgaan dat de vergadering bijeenroept is ook mogelijk. Het wetsvoorstel schrijft niet (dwingend) besluitvorming met versterkte meerderheid voor met betrekking tot het opnemen van de mogelijkheid van een volledig digitale algemene vergadering in de statuten. Een dwingend voorschrift van een gekwalificeerde meerderheid of unanimitéit komt weinig voor in Boek 2 BW en is over het algemeen voorbehouden aan besluitvorming over ingrijpende voorstellen (bijv. een besluit tot splitsing van de vennootschap (artikel 2:334ee BW). Van een statutenwijziging met een dergelijk ingrijpend karakter is in dit geval geen sprake”. Op p. 37 van de memorie van toelichting staat verder nog: “Het staat de vennootschap vrij om binnen het wettelijk kader in de statuten te kiezen voor alleen een hybride vergadering, of om in de statuten een regeling op te nemen dat een bepaald percentage aandeelhouders kan verzoeken dat een uitsluitend elektronisch te houden vergadering toch fysiek wordt gehouden. Het is op basis van deze bepaling ook mogelijk om het houden van fysieke vergaderingen in de statuten geheel uit te sluiten. Daarmee is maatwerk voor vennootschappen mogelijk”.

Wij willen bij deze passages de volgende opmerkingen plaatsen. Ten eerste laten enkele recente praktijkervaringen zien dat een statutenwijziging waarbij het bestuur en de raad van commissarissen voor de rest van de levensduur van de vennootschap de vrije hand krijgen om een volledig digitale algemene vergadering uit te schrijven weerstand oproept bij veel minderheidsaandeelhouders.¹² Eumedion kan alleen al om die reden niet de passage

¹¹ Als voorbeeld van een dergelijke formulering kan worden gewezen op de nieuwe statuten van Flow Traders Ltd. (art. 17.5). Dit voorstel werd tijdens een buitengewone algemene vergadering op 2 december 2022 met een overgrote meerderheid van stemmen goedgekeurd. Het voorstel kreeg ook positieve stemadviezen van 's werelds grootste stemadviesbureaus ISS en Glass Lewis.

¹² Zie paragrafen 1 en 2 van deze brief. Zie ook de gebeurtenissen bij DSM die in 2021 al statutair wilde verankeren om in de toekomst volledig digitale algemene vergaderingen te kunnen houden. Kenbaar uit R. Abma, 'Kroniek van het seizoen van jaarlijkse algemene vergaderingen 2021', *Ondernemingsrecht* 2021/95, p. 579 en 581.

onderschrijven dat de statutaire invoering van de mogelijkheid om een volledig digitale algemene vergadering te houden geen ingrijpend besluit is. De ervaringen uit het verleden hebben geleerd dat het houden van een volledig digitale algemene vergadering een negatieve impact kan hebben op de rol die de algemene vergadering heeft binnen de *checks and balances* van een beursvennootschap. Eumedion vindt het wenselijk dat in de statuten zelf of in een op grond van de statuten op te stellen reglement of protocol de voorwaarden staan waaronder het bestuur en de raad van commissarissen een volledig digitale vergadering bijeen mogen roepen en/of wanneer niet. Dit reglement of protocol dient ten tijde van de besluitvorming over de statutenwijziging publiek beschikbaar te zijn. Eumedion kan zich bijvoorbeeld voorstellen dat voor de jaarvergadering de fysieke of hybride vergadervariant wordt gekozen, terwijl voor een buitengewone algemene vergadering waarin bijvoorbeeld uitsluitend kennis wordt gegeven van de benoeming van een bestuurder¹³ op de agenda staat de volledig digitale vergadervariant de voorkeur geniet. Eumedion gaat ervan uit dat over de inhoud van een dergelijke statutenwijziging, reglement en/of protocol voorafgaand aan de algemene vergadering waarin het besluit staat geagendeerd een dialoog met de belangrijkste aandeelhouders(vertegenwoordigers) plaatsvindt. Het voorgaande geldt *mutatis mutandis* voor een eventuele toekomstige wijziging van een dergelijk reglement/protocol.¹⁴ Onzes inziens is dat in overeenstemming met het uitgangspunt van het wetsvoorstel dat er bij de algemene vergadering draagvlak is voor het houden van een volledig digitale of hybride vergadering (p. 2 en 11 van de memorie van toelichting). Eumedion vindt het wenselijk dat dit wordt verduidelijkt.

Ten tweede constateert Eumedion dat een aantal beursvennootschappen in de afgelopen jaren ten tijde van zijn beursgang al statutair heeft vastgelegd dat het bestuur en de raad van commissarissen de mogelijkheid hebben om te allen tijde een volledig digitale algemene vergadering uit te schrijven (i.e. vanaf het moment dat de wetgever deze variant toestaat).¹⁵ De 'nieuwe' statuten van een vennootschap die een beursnotering krijgt, worden nog vastgesteld door de voormalige (groot)aandeelhouders. Nieuwe aandeelhouders (i.e. aandeelhouders die vanaf beursgang 'instappen') hebben dan geen enkele inspraak gehad op de wijze waarop zij in de toekomst (gaan) vergaderen. Dit is niet in overeenstemming met het uitgangspunt van het wetsvoorstel dat er bij de algemene vergadering draagvlak is voor het houden van een volledig digitale of hybride vergadering (p. 2 en 11 van de memorie van toelichting). Eumedion beveelt om die reden aan in het overgangsrecht de bepaling op te nemen dat een statutaire bepaling die vóór inwerkingtreding van de wet of de beursgang bepaalt dat het bestuur en de raad van commissarissen een volledig digitale vergadering kunnen uitschrijven geldig is tot uiterlijk drie

¹³ In het geval van een structuurvennootschap.

¹⁴ Vergelijkbaar met de procedure voor een wijziging van de profielschets van de raad van commissarissen van een structuurvennootschap (art. 2:158 lid 3 BW).

¹⁵ Dit gebeurde bij NX Filtration, Ebusco, Cabka en Pluxee.

jaar na de datum van de inwerkingtreding van de wet of van de beursgang of tot de eerstvolgende statutenwijziging na inwerkingtreding van de wet of van de beursgang, naar gelang welk moment eerst valt.

Ten derde constateert Eumedion dat in het recente verleden één al aan de beurs genoteerde vennootschap tegen de zin van de meerderheid van de minderheidsaandeelhouders een statutenwijziging waarin de volledig digitale vergadervariant 'ongeclausuleerd' was opgenomen met behulp van de grootaandeelhouder toch succesvol door de algemene vergadering heeft geloodst.¹⁶ De grootaandeelhouder is zelf vertegenwoordigd in de raad van commissarissen van deze vennootschap. Om het draagvlak onder aandeelhouders voor het kunnen uitschrijven van een volledig digitale algemene vergadering te verbreden tot ten minste ook een substantieel deel van de aandeelhouders die niet gelieerd is aan de meerderheids- of grootaandeelhouder, is Eumedion voorstander van de invoering van een stemvereiste voor de goedkeuring van een dergelijke statutenwijziging van ten minste 75% van de ter vergadering uitgebrachte stemmen. Helaas is er geen gehoor gegeven aan onze eerdere oproep om besluitvorming met versterkte meerderheid in het wetsvoorstel op te nemen. In de memorie van toelichting (p. 12) wordt daarvoor de volgende reden gegeven *“Een dwingend voorschrift van een gekwalificeerde meerderheid of unanimitéit komt weinig voor in Boek 2 BW en is over het algemeen voorbehouden aan besluitvorming over ingrijpende voorstellen (bijv. een besluit tot splitsing van de vennootschap (artikel 2:334ee BW). Van een statutenwijziging met een dergelijk ingrijpend karakter is in dit geval geen sprake”*. Wat Eumedion betreft snijdt deze redenering geen hout en is deze niet steekhoudend. Zoals wij hierboven al uiteen hebben gezet, kan Eumedion gelet op de praktijkervaringen van haar deelnemers niet de passage onderschrijven dat de statutaire invoering van de mogelijkheid om een volledig digitale algemene vergadering te houden geen ingrijpend besluit is. Daarnaast wijst Eumedion erop dat een stemvereiste van ten minste 75% van de ter vergadering uitgebrachte stemmen ook het stemvereiste is om een voorstel tot wijziging van het bezoldigingsbeleid voor het bestuur en/of de raad van commissarissen door de algemene vergadering vastgesteld te krijgen.¹⁷ De wetgever stelde bij de invoering van dit stemvereiste dat dit zou leiden tot een duurzamer en meer verantwoord bezoldigingsbeleid en tot een bevordering van de langetermijnbetrokkenheid van aandeelhouders.¹⁸ Dezelfde redenering doet opgeld voor de wijze waarop de algemene vergadering kan worden gehouden. Gelet hierop pleit Eumedion ervoor om alsnog voor te schrijven dat voor een besluit tot het opnemen van de

¹⁶ Dit betrof de algemene vergadering van SBM Offshore die in 2022 werd gehouden. De statutenwijziging werd met 50,6% van de ter vergadering uitgebrachte stemmen goedgekeurd. Van de niet aan de grootaandeelhouder gelieerde aandeelhouders stemde 72,1% tegen het voorstel tot statutenwijziging. Zie hierover R. Abma, 'Kroniek van het seizoen van jaarlijkse algemene vergaderingen 2022', *Ondernemingsrecht* 2021/77, p. 537.

¹⁷ Art. 2:135a lid 2 BW.

¹⁸ *Kamerstukken II* 2018/19, 35 058, nr. 25.

mogelijkheid van een volledig digitale algemene vergadering in de statuten een stemvereiste van ten minste 75% van de ter vergadering uitgebrachte stemmen benodigd is.

Fundamentele doordenking van de functie van de algemene vergadering

De memorie van toelichting bevat tot onze teleurstelling geen fundamentele doordenking van de functie van de algemene vergadering in de toekomst. Een discussie hierover wordt al wel volop in academische kringen en door practici gevoerd.¹⁹ De commentatoren zijn het erover eens dat in ieder geval bij de grootste Nederlandse beursvennootschappen de besluitvorming in de algemene vergadering niet tot stand komt als vrucht van onderling overleg tijdens die vergadering. De overgrote meerderheid van de steminstructies wordt namelijk al (ver) voorafgaand aan de dag van de algemene vergadering uitgebracht en slechts een zeer gering percentage van het aandelenkapitaal is fysiek of digitaal present om tijdens de algemene vergadering de discussie met het bestuur, de raad van commissarissen en de medeaandeelhouders te voeren. De wetgever, zijn belangrijkste adviseur en de Hoge Raad gaan echter nog steeds uit van de fictie dat de besluitvorming ter algemene vergadering tot stand komt na een diepgaande discussie tijdens die vergadering.²⁰ Als de wetgever dit standpunt nog steeds huldigt, dan ligt het in de rede om de inrichting van de algemene vergadering een stimulans in die richting te geven. De mogelijkheid om een in tijd gespreide algemene vergadering te houden zou in dat kader in overweging kunnen worden genomen.²¹ Bij een dergelijke variant is er een scheiding tussen de fase van verantwoording en overleg en de fase van besluitvorming. Shell heeft een dergelijke variant onder Brits vennootschapsrecht in 2020 succesvol gehouden.²² Helaas is er geen gehoor gegeven aan onze eerdere oproep om in de memorie van toelichting een fundamentele doordenking over de toekomstige functie van de algemene vergadering op te nemen dan wel om hierover advies te vragen bij de Expertgroep Modernisering NV-recht. Wij vinden het nog steeds wenselijk dat er een fundamentele doordenking over de toekomstige functie van de algemene vergadering in gang zal worden gezet.

4. Overig commentaar

Eumedion wil, tot slot, nog de volgende opmerkingen bij het wetsvoorstel plaatsen:

- Op p. 4 van de memorie van toelichting wordt de volgende definitie van een hybride vergadering gegeven: “*wanneer tenminste één deelnemer op de fysieke plaats van*

¹⁹ Zie voor een overzicht M.A.J. Cremers, S. Rietveld en L.E. Stroeve, 'De digitale algemene vergadering' in: H.E. Boschma e.a., *De digitale vennootschap en digitaal handelsrecht*, Preadviezen van de Koninklijke Vereeniging 'Handelsrecht' 2022, Zutphen: Uitgeverij Paris, par. 1.10.

²⁰ HR 15 juni 1968, NJ 1969/101 (*Wijsmuller*) en HR 10 maart 1995, NJ 1995/595 (*Janssen Pers*), herhaald door de Raad van State (*Kamerstukken II* 2004/05, 30 019, nr. 5, p. 2) en door de Minister van Justitie (*Kamerstukken II* 2005/06, 30 019, nr. 7, p. 10).

²¹ Zie over deze variant uitgebreid B.J. de Jong, 'Modernisering van de algemene vergadering: volledig virtueel en in de tijd gespreid vergaderen', *Ondernemingsrecht* 2021/81.

²² Zie hierover R. Abma, 'Kroniek van het seizoen van jaarlijkse algemene vergaderingen 2020', *Ondernemingsrecht* 2020/142, p. 785.

vergadering aan de vergadering deelneemt of kan deelnemen". Wij vinden dit een veel te enge definitie. Veelal heeft een bestuurder één of enkele aandelen in de vennootschap. Wanneer deze bestuurder fysiek bij de algemene vergadering aanwezig is, kan – conform deze definitie – al gesproken worden van een hybride vergadering. Dat lijkt ons niet juist. Wat ons betreft kan er pas gesproken worden van een hybride vergadering wanneer aandeelhouders de mogelijkheid hebben om fysiek of virtueel aan de algemene vergadering deel te nemen. Wij vinden het wenselijk dat dit wordt verduidelijkt.

- Op p. 36 van de memorie van toelichting wordt het volgende aangegeven: "*Onderdeel b wordt aangepast, zodat duidelijk is dat vermeld mag worden dat een vergadering langs elektronische weg plaatsvindt, in plaats van een fysieke plaats van bijeenkomst wanneer volledig digitaal of hybride wordt vergaderd*". Wat Eumedion betreft is deze passage iets te kort door de bocht. Als er sprake is van een hybride vergadering dan vindt een deel van de vergadering fysiek plaats en is er dus ook sprake van een fysieke plaats van bijeenkomst. Eumedion vindt het wenselijk dat dit wordt verduidelijkt.

Wij zijn uiteraard graag bereid ons commentaar mondeling nader toe te lichten. Onze contactpersoon is Diana van Kleef (email: diana.vankleef@eumedion.nl tel. 070 2040 302).

Met vriendelijke groet,

Rients Abma
Directeur Eumedion

Zuid Hollandlaan 7
2596 AL DEN HAAG